

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme*

Özkan AYDAR**

ÖZ

Bu araştırma, Iğdır ilinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin (STÖ) genel yapısını, işleyişini, karşılaştıkları sorunları ve toplumsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sivil toplum, demokratik katılımı güçlendiren, yurttaşlık bilincini besleyen ve toplumsal dayanışmayı teşvik eden bir alan olarak görülmektedir. Ancak Türkiye'deki STÖ'lerin önemli bir bölümü, finansal bağımlılık, gönüllü eksikliği ve devletle kurulan hiyerarşik ilişkiler nedeniyle özerk hareket etme kapasitesinden yoksundur. Bu durum, sivil toplumun dönüştürücü potansiyelini sınırlandırmaktadır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülmüştür. Iğdır ilinde farklı alanlarda faaliyet gösteren 12 STÖ yöneticisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, elde edilen veriler tematik içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Analiz sonucunda dokuz ana tema belirlenmiştir: mali kaynak yetersizliği, gönüllülük eksikliği, toplumsal farkındalık, bürokratik engeller, siyasal etki, fiziksel altyapı sorunları, örgüt içi koordinasyon, kaynak tipi ve motivasyon. Bulgular, STÖ'lerin çoğunlukla kısa vadeli, yardım temelli ve proje odaklı faaliyetler yürüttüğünü ortaya koymaktadır. Finansman kaynaklarının sınırlılığı ve gönüllülüğün zayıflığı, örgütlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Ayrıca, devletle kurulan ilişkilerin eşit ortaklıktan ziyade bağımlı bir yapıda geliştiği görülmektedir. Sonuç olarak, Iğdır'daki sivil toplum örgütlerinin etkinliğini artırmak için finansal bağımsızlık, örgütsel kapasite ve gönüllülük bilincinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sivil toplumun gerçek anlamda dönüştürücü bir güç haline gelebilmesi, yalnızca kurumsal gelişimle değil, aynı zamanda alternatif bir toplumsal bilinç ve dayanışma kültürünün inşasıyla mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Sivil Toplum Örgütleri, Iğdır, Gönüllülük, Örgütlenme.

Başvuru / Kabul: 21 Kasım 2025 / 08 Ocak 2026

Atıf: Aydar, Ö. (2026). Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme. *İmgelem*, 18, 355-382.

The Boundaries of Civil Society: A Qualitative Study on the Functions and Problems of Civil Society Organizations

ABSTRACT

This research aims to examine the general structure, functioning, problems encountered, and social impact of civil society organizations (CSOs) operating in the province of Iğdır. Civil society is seen as an area that strengthens democratic participation, nurtures civic awareness, and promotes social solidarity. However, a significant portion of CSOs in Turkey lack the capacity to act autonomously due to financial dependence, a lack of volunteers, and hierarchical relationships with the state. This situation limits the transformative potential of civil society. The research was conducted using a qualitative research approach. Semi-structured interviews were conducted with 12 CSO managers working in different fields in the province of Iğdır, and the data obtained was analyzed using thematic content analysis. The analysis identified nine main themes: financial resource

*Bu araştırma makalesinin verileri Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun "2025/44" sayılı karar izniyle elde edilmiştir. / The data for this research article was obtained with the permission of the Iğdır University Scientific Research and Publication Ethics Board, decision number "2025/44".

**Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Iğdır/Türkiye. E-posta: ozkanaydar36@gmail.com, ORCID Numarası: 0000-0002-5547-9405, ROR ID: <https://ror.org/05jstgx72>

constraints, lack of volunteerism, social awareness, bureaucratic obstacles, political influence, physical infrastructure problems, internal organizational coordination, resource type, and motivation. The findings reveal that CSOs mostly carry out short-term, aid-based, and project-focused activities. Limited funding sources and weak volunteerism jeopardize the sustainability of organizations. Furthermore, it is observed that the relationships established with the state have developed in a dependent structure rather than as equal partnerships. Consequently, in order to increase the effectiveness of civil society organizations in Iğdır, financial independence, organizational capacity, and volunteerism awareness must be strengthened. For civil society to become a truly transformative force, it is necessary not only to develop institutionally, but also to build an alternative social consciousness and culture of solidarity.

Keywords: Civil Society, Civil Society Organizations, Iğdır, Volunteering, Organization.

Received / Accepted: 21 November 2025 / 08 January 2026

Citation: Aydar, Ö. (2026). The Boundaries of Civil Society: A Qualitative Study on the Functions and Problems of Civil Society Organizations. *İmgelem*, 18, 355-382.

GİRİŞ

Sivil toplum, modern demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak, devlet ve piyasa arasındaki alanı temsil eder. Bu alan, bireylerin ortak değerler, çıkarlar veya hedefler doğrultusunda gönüllü olarak örgütlenmesini ve kamusal karar alma süreçlerine katılımını sağlar. Sivil toplumun varlığı, yalnızca demokratik sistemlerin güçlenmesine değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın, katılımcılığın ve yurttaş bilincinin gelişmesine de katkı sunar.

Türkiye’de sivil toplumun gelişimi tarihsel olarak devlet merkezli yönetim anlayışı, bürokratik kültür ve toplumsal güven eksikliği gibi faktörler nedeniyle sınırlı kalmıştır. Ancak 1980’li yıllardan itibaren küreselleşme, Avrupa Birliği süreci ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte sivil toplum alanında belirgin bir canlanma yaşanmıştır (Keyman ve İçduygu, 2005). Bu dönemde, toplumsal katılımın artmasıyla birlikte, çevre, kadın hakları, gençlik, engellilik, yoksullukla mücadele ve insan hakları gibi alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda sivil toplum örgütü (STÖ) ortaya çıkmıştır.

1980 sonrası dönemde Türkiye’de uygulanan neoliberal politikalar ve küreselleşme dinamikleri, sivil toplum alanında niceliksel bir artışa yol açmış ancak bu artış niteliksel bir derinleşmeye dönüşmemiştir. Uluslararası fon sağlayıcılarının, Avrupa Birliği projelerinin ve özel sektör desteklerinin artması, birçok STÖ’nün faaliyetlerini dış finansman kaynaklarına bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, sivil toplumun eleştirel potansiyelini zayıflatmış; dayanışma temelli taban örgütlenmeleri yerine, proje odaklı ve profesyonelleşmiş yapılar ortaya çıkarmıştır (Harvey, 2005).

Sivil toplum örgütleri, demokratik katılımın kurumsallaşmasında önemli bir rol oynar. Bu örgütler, vatandaşların yalnızca seçim dönemlerinde değil, gündelik yaşamın farklı alanlarında da kamusal sorunlara müdahil olmasını sağlar. Dolayısıyla, güçlü bir sivil toplum,

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

güçlü bir demokrasinin temel koşullarından biri olarak görülür (Putnam, 1993; Diamond, 1999).

Ancak Türkiye'deki STÖ'lerin çoğu, özellikle yerel düzeyde, finansal kaynak eksikliği, kurumsal kapasite yetersizliği ve bürokratik engeller gibi çeşitli yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Iğdır gibi küçük ölçekli şehirlerde ise bu sorunlar daha belirgin hale gelmektedir. Bu bağlamda, Iğdır'daki STÖ'lerinin mevcut durumunu ve sorunlarını anlamak, yerel sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Iğdır gibi görece küçük ve çokkültürlü kentlerde ise sivil toplumun gelişimi, yerel dinamikler, ekonomik kaynaklar ve etnik-kültürel çeşitlilik gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu tür yerel STÖ'ler genellikle devletin yetersiz kaldığı sosyal yardım, eğitim veya çevre hizmetlerini tamamlayıcı bir rol üstlenmekte; ancak gönüllü katılım eksikliği, mali yetersizlik ve kurumsal zayıflık gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Iğdır ilinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin genel yapısını, işleyiş biçimlerini ve karşılaştıkları sorunları yöneticilerin deneyimlerine dayanarak ortaya koymaktır. Çalışma, yerel düzeyde sivil toplumun dinamiklerini anlamaya ve Türkiye'de sivil alanın kurumsallaşma sürecine ilişkin literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede çalışma: STÖ'lerin faaliyet kapasitesini belirleyen faktörler nelerdir?, STÖ'lerin kaynakları ve kaynak kullanım biçimleri nasıl tanımlanabilir?, STÖ'lerin karşılaştığı temel yapısal sorunlar nelerdir?, Gönüllülük ve motivasyon dinamikleri STÖ'lerde nasıl şekillenmektedir? sorularına yanıt aramaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Sivil toplum kavramı, tarihsel olarak Antik Yunan'daki *polis* düşüncesinden modern liberal demokrasilere kadar uzanan geniş bir teorik geleneğe sahiptir. Aristoteles'e göre sivil toplum, yurttaşların ortak iyiyi gerçekleştirmek üzere bir araya geldiği kamusal yaşam alanıdır. Modern anlamda ise Hegel (1821), sivil toplumu devletin karşısında ama onunla etkileşim içinde bulunan, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin düzenlendiği bir alan olarak tanımlamıştır. Marx ise bu tanıma eleştirerek sivil toplumu, üretim ilişkilerinin somutlaştığı, sınıf çıkarlarının belirleyici olduğu ekonomik bir alan olarak tanımlar (Marx, 1970). 20. yüzyılda Antonio Gramsci (2014), sivil toplumu hegemonya kavramı üzerinden yeniden yorumlamıştır. Ona göre sivil toplum, egemen sınıfın ideolojik rızayı ürettiği bir alan olarak

devletin baskıcı aygıtlarını tamamlar. Bu nedenle, sivil toplum görüldüğü kadar “bağımsız” değildir; aksine egemen ideolojinin yeniden üretiminde kilit rol oynar.

Buna karşın liberal düşünürler (ör. Tocqueville, Putnam, Edwards), sivil toplumu demokrasinin temel taşı olarak görürler. Bu bakış açısına göre STÖ’ler, devleti dengeleyen, yurttaşlık bilincini güçlendiren ve sosyal sermayeyi artıran kurumlar olarak değerlendirilir. Sivil toplum, bireylerin gönüllü olarak bir araya geldiği, devletten ve piyasadan görece bağımsız örgütlenmelerin oluşturduğu bir toplumsal alandır (Edwards, 2009). Bu alan, demokratik katılımın, toplumsal denetimin ve yurttaşlık bilincinin geliştiği bir mekân olarak işlev görür. Ancak bu yaklaşım, sınıfsal eşitsizliklerin ve yapısal bağımlılıkların sivil toplum üzerindeki etkilerini göz ardı eder. Nitekim sivil toplum kuruluşlarının kamu fonları veya özel sektör bağışlarıyla desteklenmesi, bu yapısal bağımlılıkların bir yansıması olarak kimi zaman kuruluşların eleştirel söylemini yumuşatarak depolitizasyon riskini beraberinde getirir (Kıvrak, 2025).

Bu tartışmalar çerçevesinde çağdaş literatür, sivil toplumun yalnızca işlevleri üzerinden değil, aynı zamanda sınırları üzerinden de kavramsallaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Cohen ve Arato’ya (1992) göre sivil toplum, hukuksal düzenlemeler ve siyasal yapı tarafından tanımlanan bir özerklik alanıdır; bu nedenle hukuksal ve siyasal sınırlar sivil toplumun hareket alanını doğrudan belirler. Keane (1998) modern sivil toplumun, demokratik potansiyeline rağmen devletin ve piyasanın etkileriyle çevrelenmiş olduğunu belirtirken, Chandhoke (2007) sivil toplumun demokratik kapasitesinin ancak siyasal sınırların gevşediği ortamlarda ortaya çıkabileceğini savunur.

Ekonomik sınırlara ilişkin tartışmalar ise özellikle Salamon’un (1994) “bağımlılık paradoksu” yaklaşımında karşılığını bulur: Sivil toplum örgütleri, faaliyetlerini sürdürebilmek için fon kaynaklarına ihtiyaç duyar; fakat bu ekonomik bağımlılık, onların özerkliğini ve eleştirel kapasitesini sınırlar. Gellner (1994) ise sivil toplumun toplumsal-kültürel sınırlarına dikkat çekerek, güven düzeyi, kültürel çeşitlilik ve toplumsal sermaye birikiminin örgütlenme kapasitesini belirlediğini vurgular.

İğdır gibi ekonomik açıdan kırılgan, çokkültürlü ve siyasal rekabetin güçlü olduğu yerel bağlamlarda, sivil toplumun bu sınırları daha belirgin hâle gelmektedir. Sınır kenti olmanın getirdiği ekonomik kırılganlık, kayıt dışılık ve sınırlı fon kaynakları, STÖ’lerin ekonomik sınırlarını derinleştirirken; etnik çeşitlilik, toplumsal güvensizlik ve siyasal kutuplaşma, toplumsal ve siyasal sınırları daha keskin hâle getirmektedir. Yerel STÖ’lerin

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

devletle kurduğu hiyerarşik ilişkiler, bürokratik yüklerle birleştiğinde Gramsci'nin hegemonya kavramıyla uyumlu şekilde siyasal sınırların nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Dolayısıyla bu çalışma, sivil toplumun yalnızca işlevleriyle değil, aynı zamanda hukuksal, siyasal, ekonomik ve toplumsal sınırlarının yerel bağlamda nasıl kurulduğu ve yeniden üretildiğiyle de ilgilidir. Bu kavramsal çerçeve, Iğdır'daki STÖ'lerin karşılaştığı yapısal sorunları anlamlandırmak için gerekli teorik altyapıyı sunmaktadır.

Türkiye'de sivil toplumun tarihsel gelişimi Osmanlı dönemine kadar uzanmakla birlikte, modern anlamda örgütlü sivil toplumun temelleri Cumhuriyet döneminde atılmıştır. 1980 sonrası liberal ekonomik politikalar, Avrupa Birliği uyum süreci ve uluslararası fonların artışı, sivil toplumun kurumsallaşmasında önemli rol oynamıştır (Namdar vd. 2021). Buna rağmen, devletin baskın rolü, toplumdaki güven eksikliği ve gönüllülük bilincinin zayıflığı, sivil toplumun gelişimini sınırlayan faktörler olarak varlığını sürdürmektedir.

Sivil toplum örgütleri, sivil toplum alanının kurumsal temsilcileridir. Dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek örgütleri, platformlar ve gönüllü ağları bu kapsama girer. Birleşmiş Milletler'e göre STÖ'ler, "devletten bağımsız olarak, kamu yararı veya ortak çıkar doğrultusunda faaliyet gösteren gönüllü örgütlerdir" (UN, 2003).

STÖ'ler; yardım, eğitim, çevre, insan hakları, kalkınma, kültür, sağlık gibi geniş bir alanda faaliyet gösterebilirler. Bu örgütlerin temel işlevleri arasında;

- Toplumsal sorunları görünür kılmak,
- Devlet politikalarını etkilemek,
- Yurttaşların temsilini güçlendirmek,
- Dayanışma ve gönüllülük bilincini yaygınlaştırmak yer alır (Salamon ve Anheier, 1997).

Ancak STÖ'lerin başarısı, yalnızca gönüllü çabalara değil, aynı zamanda örgütsel kapasiteye, mali kaynaklara ve toplumsal meşruiyete bağlıdır. Türkiye'de birçok STÖ, özellikle küçük illerde, sınırlı bütçelerle ve gönüllü emeğine dayalı olarak faaliyet göstermektedir (TÜSEV, 2021). Bu durum, sürdürülebilirlik ve etki yaratma kapasitesini ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Bu yapısal sınırlılıkların aşılabilmesi ve karmaşık krizlere karşı daha etkili çözümler geliştirilebilmesi için ise hükümetler ile sivil toplum kuruluşları arasında

daha güçlü ve kurumsallaşmış bir iş birliğinin tesis edilmesi gerekmektedir (Shehi, 2022).

Iğdır örneğinde de benzer bir tablo gözlenmektedir. Görüşülen STÖ yöneticileri, en temel sorunların mali kaynak eksikliği, gönüllü bulma güçlüğü ve bürokratik yükler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, toplumun STÖ'lere yönelik ilgisizliği ve zaman zaman siyasi önyargılarla yaklaşması, örgütlerin faaliyet alanını daraltmaktadır. Türkiye'deki STÖ'lerin önemli bir kısmı, devletle olan ilişkilerinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Devletten gelen desteklerin azlığı veya bürokratik süreçlerin ağırlığı, birçok örgütü pasif veya hayatta kalma mücadelesi veren yapılara dönüştürmektedir. Özellikle yerel STÖ'ler, finansal yetersizlik, gönüllü eksikliği ve mevzuat engelleri nedeniyle toplumsal dönüşüm yaratmakta zorlanmaktadır.

Türkiye'nin doğu sınırında yer alan Iğdır'ın yerel özgül bağlamı da sivil toplumun gelişimini etkileyen önemli dinamikler barındırmaktadır. Iğdır, üç ülkeye (Azerbaycan/Nahçıvan, Ermenistan, İran) komşu konumu nedeniyle sınır kenti olmanın getirdiği çok katmanlı ekonomik ve toplumsal ilişkiler ile biçimlenmektedir. Bu konum hem ticari akışların hem de siyasal gerilimlerin günlük yaşam ve kurumsal yapı üzerindeki etkisini artırmaktadır. Sınır illerinde gözlenen düzensiz ticaret, kayıt dışı ekonomi ve kırılgan istihdam yapısı, Iğdır'da sivil toplum örgütlerinin kaynaklara erişimini ve kurumsal sürdürülebilirliğini belirleyen başlıca etkenlerdendir.

Iğdır'ın çokkültürlü demografik yapısı (Azeriler, Kürtler, Terekemeler, yer yer göçmen nüfus), Gramsci'nin "sivil toplumun farklı toplumsal güçlerin etkileşim alanı olduğu" fikrini sahada görünür kılmaktadır. Etnik ve kültürel çeşitlilik, STÖ'ler için hem potansiyel bir zenginlik hem de örgütlenme ve temsil süreçlerinde kimlik temelli kırılganlıkları beraberinde getirebilmektedir. Bu durum bazı örgütlerin hedef kitlelerine erişimini kolaylaştırırken, bazıları için ise güven, meşruiyet ve temsil sorunlarını güçlendirebilmektedir.

Ekonomik yapı ise büyük ölçüde tarım ve hayvancılık, sınırlı sanayi, küçük ölçekli ticaret ve hizmet sektörlerinden oluşmaktadır. Bu yapısal sınırlılık, Marx'ın vurguladığı ekonomik temelin kurumsal üstyapıyı belirlemesi yaklaşımıyla uyumlu olarak, STÖ'lerin finansal sürdürülebilirliğini, gönüllü bulma kapasitesini ve proje geliştirme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Ekonomik kırılganlık her ne kadar neoliberal politikalarla daha da derinleşmiş olsa da yerelde STÖ'lerin dış fonlara görece daha bağımlı hâle gelmesine neden olmuştur.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Siyasal bağlam ise merkez–yerel arasındaki ilişkilere duyarlı bir karakter taşımaktadır. Iğdır’ın siyasi çoğulcu yapısı, hegemonya ilişkilerinin yerelde nasıl yeniden kurulduğunu anlamak açısından Gramscian çerçeveye uyumlu bir zemin sunmaktadır. Siyasal rekabet ortamı, bazı STÖ’lerin faaliyetlerini desteklerken bazılarının karşılaştığı bürokratik engelleri artırabilmektedir. Bu yerel özellikler, çalışmanın kuramsal tartışmasıyla birlikte düşünüldüğünde, Iğdır’daki STÖ’lerin karşılaştığı sorunların yalnızca neoliberal dönüşüm veya sınıfsal yapı ile açıklanamayacağını; aynı zamanda yerelin çok katmanlı sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleriyle iç içe geçtiğini göstermektedir. Dolayısıyla, sivil toplumun güçlendirilmesi yalnızca STÖ’lerin içsel kapasiteleriyle değil, aynı zamanda yerel yönetimler, üniversiteler ve kamu kurumlarıyla kurulan iş birliği ağlarıyla mümkündür. Bu çalışma, bu bağlamda Iğdır’daki STÖ’lerin yerel düzeydeki yapısal sorunlarını anlamaya ve sivil toplumun kurumsallaşma süreçlerine katkı sağlamaya yöneliktir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış bir durum çalışmasıdır (case study). Durum çalışması, belirli bir olgunun kendi bağlamı içinde derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan, sınırlı bir “durum”un bütüncül olarak anlaşılmasını hedefleyen bir araştırma desendir (Merriam, 2009; Yin, 2014). Durum çalışmaları, özellikle eğitim, sağlık, kamu yönetimi ve sivil toplum alanlarında örgütsel yapıların, süreçlerin ve deneyimlerin bağlamsal olarak anlaşılmasında sık kullanılan bir yöntemdir. Literatürde benzer şekilde STÖ’lerin yerel düzeydeki kapasitelerini, karar alma süreçlerini veya karşılaştıkları güçlükleri inceleyen nitel durum çalışmaları bulunmaktadır (örn., Kayalı, 2023; Yabancı, 2019).

Bu çalışmada durum olarak Iğdır ilinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ele alınmış; amaç, bu örgütlerin yapısal özelliklerini, işleyiş biçimlerini ve karşılaştıkları zorlukları yöneticilerin deneyimleri aracılığıyla bütüncül biçimde ortaya koymaktır. Durum çalışması deseni hem örgütlerin kendi iç dinamiklerini hem de içinde bulundukları yerel bağlamın etkilerini birlikte analiz etmeye imkân verdiğinden bu çalışma için uygun bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Durum çalışması, araştırmanın temel sorularıyla doğrudan uyumludur çünkü Iğdır’daki STÖ’lerin işleyişini şekillendiren ekonomik, toplumsal ve siyasi koşullar ancak bağlamsal bir inceleme ile anlaşılabilir. STÖ yöneticilerinin deneyimlerini,

algılarını ve karşılaştıkları güçlükleri tekil veri noktaları olarak değil, bir durumun parçası olarak incelemek, sivil toplumun yerel ölçekte nasıl işlediğine dair zengin ve çok katmanlı bir analiz sunmaktadır. Bu desen, çalışmanın “nasıl” ve “neden” sorularına odaklanan yapısına en uygun yöntemdir (Yin, 2014).

Bu çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir çünkü araştırmanın amacı, STÖ yöneticilerinin deneyimlerini, motivasyonlarını, sorun algılarını ve örgütsel pratiklerini derinlemesine ve anlam odaklı biçimde incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımı, bireylerin öznel deneyimlerini, yorumlarını ve anlam dünyalarını ortaya koymaya yönelik esnek ve yorumlayıcı bir çerçeve sunar (Creswell ve Poth, 2018). Sivil toplum araştırmalarında da yapısal sorunların, katılım dinamiklerinin, gönüllülük pratiklerinin ve yerel bağlamın etkilerinin anlaşılması büyük ölçüde aktörlerin kendi anlatılarına dayandığı için nitel yöntem en uygun yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Bu doğrultuda nitel araştırma, STÖ’lerin karşılaştıkları mali, idari, toplumsal ve mekânsal sınırların sayısal ölçümlerle değil, katılımcıların deneyimlerine ve anlatılarına dayanarak ortaya konmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle yöntem tercihinin gerekçesi, araştırmanın doğasından ve sorularının açıklayıcı/yorumlayıcı niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Iğdır ilinde aktif olarak faaliyet gösteren 12 sivil toplum örgütünün yöneticileri oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile seçilmiştir. Böylece, farklı alanlarda (sosyal yardım, gençlik, çevre, kültür, spor, insan hakları vb.) faaliyet gösteren STÖ’lerin temsil edilmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların yaşları 28 ile 62 arasında değişmekte olup, 8’i erkek, 4’ü kadındır. Katılımcı sayısına ilişkin temel belirleyici ölçüt, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri doygunluğu (data saturation) ilkesidir. Görüşmeler ilerledikçe yeni kod ve temaların ortaya çıkıp çıkmadığı düzenli olarak takip edilmiş; dokuzuncu görüşmeden itibaren mevcut temaların tekrarlanmaya başladığı ve yeni bir tema ortaya çıkmadığı gözlemlenmiştir. On iki katılımcıya ulaşıldığında veri setinin tematik çeşitliliği yeterli düzeye ulaşmış, bu nedenle örneklem büyüklüğünün artırılmasına gerek duyulmamıştır. Bu doğrultuda 12 katılımcı, çalışmanın amaçlarına ve tematik analiz gerekliliklerine uygun şekilde yeterli görülmüş ve veri doygunluğunun sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Görüşmeler, 2025 yılının Mayıs–Temmuz ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Her görüşme ortalama 30–45 dakika sürmüş, bazı katılımcıların izinleri alınarak görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve daha sonra metne dönüştürülmüştür. Kayıt cihazı kullanılmayan görüşmeler ise not tutularak kayıt altına alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Form, literatür taraması sonucunda altı ana sorudan oluşturulmuş, katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı biçimde açıklamalarına imkân tanıyacak şekilde açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Sorular faaliyet gerçekleştirme kapasitesi, kaynaklar, engeller, motivasyon, gönüllü katılım ve temel sorunların önceliklendirilmesi gibi tematik eksenleri kapsamaktadır. Görüşme, sırasında gerektiğinde açıklayıcı ve derinleştirici takip soruları yöneltilmiş; görüşme akışı katılımcının deneyimlerini doğal biçimde ifade etmesine olanak sağlayacak şekilde esnek tutulmuştur. Görüşme formu, iki akademisyen tarafından içerik geçerliği açısından incelenmiş ve ardından bir pilot uygulama gerçekleştirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Hazırlanan soru formunun son hali aşağıdaki gibidir:

1. Bir STK olarak planladığınız faaliyetlerinizi hayata geçirebiliyor musunuz?
2. Faaliyetlerinizi hayata geçirebiliyorsanız kaynaklarınız nelerdir?
3. Faaliyetlerinizi hayata geçiremiyorsanız önünüzdeki engeller nelerdir?
4. Bir STK’ da çalışmanın en büyük motivasyonu sizin için nedir?
5. Gönüllü katılımcı bulmakta zorlanıyor musunuz? Evetse bunun olası sebepleri neler olabilir?
6. Sivil toplum örgütünüzün yaşadığı temel sorunları önem derecesine göre sıralayınız.
 - a) Yasal Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar ()
 - b) Mali Yetersizlik Nedeniyle Karşılaşılan Sorunlar ()
 - c) Toplumsal Altyapıdan Kaynaklanan Sorunlar ()
 - d) İktidar İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar ()
 - e) Örgüt İçi İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar ()
 - f) Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar ()

Veri Analizi

Toplanan veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) ortaya koyduğu tematik analiz adımlarına göre çözümlenmiştir. Analiz süreci aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

1. Veriye aşinalık:

Tüm görüşme dökümleri araştırmacı tarafından birkaç kez okunarak veriye bütüncül bir şekilde aşinalık kazanılmıştır.

2. İlk düzey kodlama:

Anlamlı ifadeler, çalışmanın analitik çerçevesini oluşturan altı soru ekseninde kodlanmıştır: (1) faaliyet türleri, (2) kullanılan kaynaklar, (3) karşılaşılan engeller, (4) motivasyon unsurları, (5) gönüllülüğün niteliği, (6) temel sorun sıralamaları.

Kodlama süreci öncelikle araştırmacı tarafından yürütülmüş; ardından ikinci bir araştırmacı kodların %30'luk bir bölümünü bağımsız olarak kodlamıştır. Kodlar arasındaki uyum Cohen's Kappa katsayısı ile değerlendirilmiş ($\kappa = .78$) ve yüksek uyum düzeyi elde edilmiştir. Uyuşmayan kodlar araştırmacılar arasındaki uzlaşma görüşmesi ile karara bağlanmıştır.

3. Kodlardan temaların oluşturulması (ikinci düzey / tümevarımsal süreç):

Benzer kodlar bir araya getirilerek aday temalar oluşturulmuş; ana temalar türetilmiştir. Temaların frekansları, STÖ düzeyinde (her temanın kaç STÖ tarafından ifade edildiği) raporlanmıştır.

4. Temaların gözden geçirilmesi ve ilişkilendirilmesi:

Temalar hem kodlanmış veri alıntılarıyla hem de tüm veri setiyle tutarlılık açısından tekrar gözden geçirilmiştir. Temalar arasındaki ilişkiler yorumlanarak tematik yapı netleştirilmiştir.

5. Temaların yeniden adlandırılması ve güvenilirlik stratejileri:

Bu aşamada temalar daha açıklayıcı isimlerle yeniden adlandırılmış; analiz bulgularının doğruluğunu artırmak amacıyla iki güvenilirlik stratejisi uygulanmıştır:

Uzman/denetçi incelemesi: Nitel analiz konusunda deneyimli bir araştırmacı tematik yapıyı bağımsız olarak değerlendirmiş ve önerileri doğrultusunda bazı temalar yeniden düzenlenmiştir.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Katılımcı geri bildirimi (member checking): Üç katılımcı ile temaların kendilerini ve deneyimlerini doğru yansıtıp yansıtmadığı teyit edilmiştir. Bu süreçler sonucunda temaların son hâli oluşturulmuştur.

6. Bulguların raporlanması:

Oluşturulan temalar, ilgili doğrudan katılımcı alıntılarıyla desteklenerek raporlanmıştır. Elde edilen temalar dokuz ana başlık altında toplanmıştır: mali kaynak yetersizliği, gönüllülük eksikliği, toplumsal farkındalık, bürokratik engeller, siyasal etki, fiziksel altyapı sorunları, örgüt içi koordinasyon, kaynak tipi ve motivasyon.

Tablo: 1. Ana Temalar ve Frekans Tablosu

Tema (ana)	Açıklama (kısa)	Kaç STÖ’de açıkça geçti (/12)
Mali / kaynak yetersizlikleri	Devlet/hibe desteğinin olmaması, proje-finans zorlukları, aidat/kişisel harcamalar	12 / 12
Gönüllü katılım / insan kaynağı sorunu	Nitelikli gönüllü (öğretmen, uzman) eksikliği; genel gönüllülük azlığı	10 / 12
Toplumsal farkındalık / kültürel/attitudinal engeller	Toplumun STÖ’lere mesafesi, önyargılar, gönüllülük kültürünün zayıflığı	11 / 12
Yasal / bürokratik engeller	İzin süreçleri, mevzuat karmaşası, kuruluş ve denetim eksiklikleri	10 / 12
İktidar/politik ilişkiler ve güvensizlik	Siyasallaşma, 2016 sonrası korkular, devlet-politika algısının etkisi	11 / 12
Fiziksel / altyapısal erişim sorunları	Erişilebilirlik (engelli kaldırımı vb.), tedavi merkezi/tesis eksikliği	5 / 12
Örgüt içi yönetim / kapasite sorunları	Yönetimsel şeffaflık, iç bilgi paylaşımı, üye-maaliyet sorunları	6 / 12
Kaynak tipi: düzenli aidat/güvence (sendika gibi)	Bazı STÖ’lerin düzenli aidat/konfederasyon desteği ile daha güçlü olması	4 / 12
Motivasyon (yardım/etki odaklı)	“İyilik”, “bir kişiyi kurtarmak” vb. — motivasyon kaynağı (pozitif tema)	12 / 12

Not: “Geçme” kriteri: tema ya doğrudan ifade edildi ya da sorun sıralamasında/cevap içinde açıkça belirtildi.

Etik İlkeler

Araştırma, etik kurallara uygun olarak yürütülmüştür. Katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım esas alınmıştır. Görüşme kayıtları gizli tutulmuş, katılımcı isimleri yerine kodlar (STÖ-1, STÖ-2, ..., STÖ-12) kullanılmıştır.

Araştırma, Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı’nın 2025/44 sayılı onayıyla uygun görülmüştür.

Bulgular

Araştırma kapsamında 12 sivil toplum örgütü yöneticisiyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda, Iğdır'daki STÖ'lerin yapısı, işleyiş biçimleri ve karşılaştıkları güçlükler dokuz ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar, görüşme verilerinin yoğunlaştığı alanlara göre “mali yetersizlik”, “gönüllülük sorunu”, “toplumsal farkındalık/önyargı”, “yasal ve bürokratik engeller”, “siyasal etki/güvensizlik”, “fiziksel ve altyapısal erişim”, “örgüt içi/koordinasyon sorunları”, “aidat ve konfederasyon kaynakları” ile “motivasyon” başlıkları altında incelenmiştir.

Mali Yetersizlik

Görüşmelerde en sık dile getirilen sorun, STÖ'lerin finansal kaynak yetersizliğidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, faaliyetlerini sürdürebilmek için yeterli mali kaynağa sahip olmadıklarını ve çoğu zaman kişisel katkılarla ayakta kaldıklarını belirtmiştir. Özellikle küçük ve yerel derneklerde, gelir yaratma kapasitesinin son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bir katılımcı bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir:

“El sanatları üzerinden küçük gelirler elde ediyoruz ama düzenli bir kaynak yok. Devlet desteği de yok, bazen faaliyetler tamamen duruyor” (STÖ-1).

“Üyelerimizin çoğu gönüllü ama ekonomik olarak destek veremiyor” (STÖ-6).

Benzer şekilde, bazı yöneticiler projeleri kendi bütçelerinden finanse ettiklerini ifade etmiştir:

“Geçen yıl 10 sınıf yaptık, 400 bin lira tuttu. Tamamını kendi cebimden karşıladım” (STÖ-2).

“Kira, elektrik, su gibi temel giderleri bile çoğu ay bağışlarla karşılıyoruz. Bir proje olmazsa gelirimiz yok” (STÖ-4).

Bu bulgular, Iğdır'daki STÖ'lerin mali açıdan büyük ölçüde kişisel fedakârlıklara dayandığını göstermektedir. Literatürde de belirtildiği üzere (Salamon ve Anheier, 1997), finansal sürdürülebilirliğin zayıf olması, sivil toplumun profesyonelleşmesini engellemekte ve proje üretim kapasitesini sınırlamaktadır. Mali yetersizlik hem etkinliklerin hacmini kısıtlıyor hem de STÖ'leri belirli destekçilere bağımlı hale getiriyor (bağımsızlık ve eleştirel söylem zayıflıyor).

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Gönüllülük Sorunu

STÖ yöneticilerinin bir diğer ortak görüşü, gönüllü katılımın yetersizliğidir. Ekonomik koşulların kötüleşmesiyle birlikte gönüllülük kavramı giderek zayıflamış, bireyler ücretli iş güvencesine öncelik vermeye başlamıştır.

Katılımcılardan biri, gönüllü eksikliğini şöyle ifade etmiştir:

“Eskiden gönüllü bulmak kolaydı ama artık insanlar ekonomik sebeplerle zaman ayırmak istemiyor” (STÖ-1).

Bir başka katılımcı, gönüllü öğretmen bulmanın en büyük sorun olduğunu belirtmiştir: “Yerimiz ve imkânımız var ama gönüllü öğretmen bulamıyoruz. İnsanlar zamanını karşılıksız vermek istemiyor” (STÖ-2).

“Gönüllü arıyoruz ama kimse uzun vadeli söz veremiyor. Herkes ‘vaktim olursa bakarım’ diyor” (STÖ-11).

Bu bulgular, gönüllülüğün Türkiye’de henüz toplumsal bir değer olarak yeterince yerleşmediğini göstermektedir. Gönüllülük faaliyetlerinin süreklilik kazanamaması, STÖ’lerin kurumsal kapasitelerini ve toplumla bağlarını zayıflatmaktadır (Putnam, 1993; Edwards, 2009).

Toplumsal Farkındalık ve Önyargılar

Birçok STÖ yöneticisi, sivil toplumun toplum tarafından yeterince anlaşılmadığını ve STÖ’lere yönelik güvensiz bir algı bulunduğunu dile getirmiştir.

Katılımcılar, özellikle “STÖ denince para toplayan veya siyasi bağlantılı” kurumların akla geldiğini belirtmiştir:

“Toplumda STÖ’lere karşı önyargı var. Çoğu insan dernekleri çıkar grubu sanıyor” (STÖ-3).

“Yaptığımız işlerin duyulması zor. İnsanlar ‘bunlar da para topluyor’ diyor” (STÖ-9).

“Bir kere yanlış bir derneğin haberi çıkmış, herkes tüm derneklere aynı gözle bakıyor” (STÖ-7).

Bu durum, yerel düzeyde sivil toplumun “güven eksikliği” ve “tanıtım zayıflığı” ile mücadele ettiğini göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye’de sivil toplumun gelişiminde

karşılaşılan “güven açığı” (trust deficit) sorununa işaret etmektedir (Keyman ve İçduygu, 2005).

Yasal ve Bürokratik Engeller

Katılımcıların önemli bir bölümü, mevzuatın karmaşık ve katı yapısının STÖ faaliyetlerini zorlaştırdığını ifade etmiştir. Özellikle izin süreçleri, resmi yazışmalar ve raporlama yükümlülükleri, küçük ölçekli dernekler için ciddi birer engel oluşturmaktadır:

“Basit bir etkinlik bile düzenlese yazışmalar, izinler bitmiyor. Bürokrasi yorucu” (STÖ-6).

“Yasal süreçler uzun ve karmaşık. Bazen motivasyonu düşürüyor” (STÖ-7).

“Faaliyet bildirimi, bütçe bildirmesi... Her ay ayrı bir yazışma gerekiyor. Küçük dernekler bununla baş edemiyor” (STÖ-3).

Bu bulgular, Türkiye’de sivil toplumun devletle ilişkilerinde “bürokratik vesayet” sorunuyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yasal mevzuat çoğu zaman STÖ’lerin faaliyet özgürlüğünü değil, denetimini öncelemektedir.

Siyasal Etki ve Güvensizlik

Bazı yöneticiler, STÖ’lerin tarafsızlıklarını korumakta zorlandıklarını, toplumda “siyasi eğilimli” algısının yaygın olduğunu belirtmiştir:

“Siyasetle ilgimiz yok ama dışarıdan bakıldığında öyle sanılıyor. Bu da destek bulmamızı zorlaştırıyor” (STÖ-8).

“Bazı STÖ’ler bir partiye yakın görülüyor, bu da geneli olumsuz etkiliyor” (STÖ-9).

“Destek almak için kapı çalınca bile siyasi bir beklenti olduğu düşünülüyor. Bu algıdan çok yorulduk” (STÖ-6).

Bu durum, sivil toplumun temel ilkelerinden biri olan “bağımsızlık” kavramının pratikte tam olarak yerleşmediğini göstermektedir. Gramsci’nin (2014) sivil toplumu “hegemonya alanı” olarak tanımlaması bu durumu açıklayıcıdır; devlet-toplum ilişkisi arasındaki sınırların bulanıklaşması, STÖ’lerin özerkliğini zayıflatmaktadır.

Fiziksel ve Altyapısal Erişim

Özellikle dezavantajlı gruplarla çalışan dernekler, fiziksel mekân eksikliği ve altyapı yetersizliklerinin faaliyetleri olumsuz etkilediğini vurgulamıştır:

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

“Engelli bireylerle çalışıyoruz ama erişilebilir binalar bulmak zor. Engelli kaldırımları bile engel” (STÖ-1).

“Dernek binamız küçük, etkinlik yapmakta zorlanıyoruz” (STÖ-6).

“Toplantılar için uygun salon bulamıyoruz. Belediyeden talep ettiğimizde bile bazen yer yok deniyor” (STÖ-9).

“Köylere ulaşım zor, araç yok. Faaliyet planlıyoruz ama ulaşım masrafı yüzünden iptal etmek zorunda kalıyoruz” (STÖ-12).

Bu durum, sivil toplumun yalnızca kurumsal değil, mekânsal sınırlarla da mücadele ettiğini göstermektedir. Fiziksel altyapı eksikliği, özellikle yerel düzeyde sosyal kapsayıcılığı engelleyen önemli bir faktördür (UN, 2003).

Örgüt İçi Koordinasyon ve Kurumsallaşma

Bazı STÖ’lerde iç iletişim, görev dağılımı ve yönetim süreçlerinde düzensizlik olduğu görülmüştür. Katılımcılar, aktif gönüllülerin azlığı nedeniyle görevlerin belirli kişilerin üzerinde yoğunlaştığını ve bu durumun yorgunluğa yol açtığını belirtmiştir:

“Çoğu işi birkaç kişi yapıyor, herkesin işi yoğun. Bazen faaliyetleri aksatıyoruz” (STÖ-5).

“Yeni gelen gönüllülere görev anlatacak kimse olmuyor. Bir sistem oturtamadık, her şey kişisel ilişkilerle yürüyor” (STÖ-4).

“Yönetim kurulu resmi olarak var ama aktif çalışan iki kişiyiz. Bu da çok fazla yük oluşturuyor” (STÖ-11).

Bu bulgular, kurumsallaşma düzeyinin düşük olduğu küçük ölçekli STÖ’lerde “yönetimsel yorgunluk” (organizational fatigue) olgusuna işaret etmektedir. Bu durum kurumsallaşma eksikliğinin STÖ’lerin uzun vadeli planlama yapma kapasitesini sınırladığını göstermektedir.

Aidat ve Konfederasyon Kaynakları

Bazı sendika ve birlik temsilcileri, aidatlar ve bağlı oldukları konfederasyonlardan gelen desteklerin ana finansman kaynağını oluşturduğunu belirtmiştir:

“Faaliyetlerimizi genelde üyelere gelen aidatlarla yürütüyoruz” (STÖ-3).

“Dayanışma fonlarımız ve konfederasyon destekleri olmasa çoğu faaliyeti

yapamayız” (STÖ-10).

“Aidat toplanması bile sorun. Üyelerimiz ekonomik sıkıntıdan aidatı aksatıyor” (STÖ-8).

Bu bulgu, örgütlü sendikal yapılar ile küçük dernekler arasında ciddi bir kaynak farkı bulunduğunu göstermektedir. Kurumsal bağlılık, mali sürdürülebilirlik açısından belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Motivasyon ve Toplumsal Katkı

Tüm bu zorluklara rağmen, katılımcıların büyük kısmı çalışmalarını sürdürme motivasyonlarını “insanlara yardım etme” ve “toplumsal katkı sağlama” isteğiyle ilişkilendirmiştir:

“Her sağlam insan engelli adaydır, bunu yaşayarak anladım. Yardımcı olma isteği en büyük motivasyonum” (STÖ-1).

“Ailelerin ve çocukların mutluluğunu görmek bize güç veriyor” (STÖ-2).

“Bazen imkânsızlıklar bizi zorluyor ama bir kişinin bile hayatı değişse değer diyoruz” (STÖ-5).

Bu tema, sivil toplumun varlığını sürdüren temel ahlaki motivasyonun, karşılık beklemeden toplumsal fayda üretme arzusuna dayandığını göstermektedir (Edwards, 2009). Katılımcıların bu duygusal bağlılığı, finansal ve yapısal engellerin ötesinde sivil toplumun moral kaynağını oluşturmuştur.

Genel Değerlendirme

Elde edilen bulgular, Iğdır’daki sivil toplum örgütlerinin genel olarak küçük ölçekli, gönüllülük esasına dayalı ve sınırlı mali kapasiteye sahip yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Finansal yetersizlik, bürokratik engeller ve gönüllü eksikliği gibi sorunlar, STÖ’lerin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bununla birlikte, yöneticilerin yüksek düzeyde toplumsal duyarlılığa sahip oldukları ve yerel düzeyde dayanışma kültürünü yaşatma çabası içinde oldukları görülmüştür.

Bu bulgular, Türkiye’de sivil toplumun gelişim sürecinin “kurumsal zayıflık – toplumsal motivasyon” ikilemi arasında şekillendiğini göstermekte; aynı zamanda Iğdır gibi sınır illerinde STÖ’lerin yerel ihtiyaçlara duyarlılık açısından kritik bir role sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırma bulguları, Iğdır'daki STÖ'lerin genellikle belirli toplumsal ihtiyaçlara veya kişisel duyarlılıklara tepki olarak kurulduğunu göstermektedir. Bu durum, yerel düzeyde “reaktif” bir sivil toplum kültürünün hâkim olduğunu düşündürmektedir. Sivil toplumun temel işlevleri olan katılım, savunuculuk ve dayanışma, çoğu zaman kısa vadeli ve proje odaklı faaliyetlerle sınırlı kalmaktadır. Kurumsallaşma düzeyinin zayıf olması, örgütlerin uzun vadeli planlama ve sürdürülebilirlik kapasitesini ciddi biçimde sınırlamaktadır (Keyman ve İçduygu, 2005).

Putnam'ın (1993) “sosyal sermaye” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, yerel STÖ'lerin güven, iş birliği ve gönüllülük gibi sosyal sermaye bileşenlerinde zayıf kaldığı görülmektedir. Bu zayıflık hem toplumsal meşruiyeti hem de örgütlerin etki gücünü azaltmaktadır. STÖ'lerin toplum nezdinde yeterince güven kazanamaması, faaliyetlerinin kamuoyu desteğiyle sürdürülebilir olmasını da engellemektedir.

Katılımcıların neredeyse tamamı, en önemli sorun olarak mali kaynak eksikliğini belirtmiştir. Devlet desteklerinin sınırlı olması, özel sektör bağışlarının düşük düzeyde kalması ve gönüllü katkıların süreksizliği, STÖ'lerin proje ve hizmet kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, Salamon ve Anheier'in (1997) tanımladığı “non-profit dependency dilemma” kavramıyla örtüşmektedir. Yani, mali destek arayışı örgütleri devlet veya piyasa aktörlerine bağımlı hale getirirken, özerkliklerini zayıflatmaktadır.

Iğdır örneğinde de birçok STÖ kişisel fedakârlıklarla ayakta durmakta; bu durum kısa vadede dayanışmayı güçlendirse de uzun vadede kurumsal sürdürülebilirliği tehdit etmektedir. Bu noktada STÖ'lerin profesyonel kaynak yönetimi mekanizmaları geliştirmeleri, fon çeşitliliğini artırmaları ve yerel destek ağlarını güçlendirmeleri gerekmektedir.

Araştırmada öne çıkan bulgulardan biri de gönüllülük katılımının zayıflığıdır. Ekonomik koşullar, zaman baskısı ve gönüllülüğün toplumsal değerine ilişkin farkındalık eksikliği, katılım düzeyini düşürmektedir. Putnam'ın (1993) “sosyal sermaye erozyonu” kavramı, bu durumu açıklamada elverişlidir: Güvenin ve katılımın düşük olduğu toplumlarda sivil toplum kurumları zayıflar, bireyler toplumsal sorunlara karşı edilgenleşir.

Bu bağlamda, gönüllülük kültürünün yerel düzeyde güçlendirilmesi için kamu kurumları, yerel yönetimler ve üniversiteler arasında iş birliği geliştirilmeli; gençlerin katılımını teşvik edecek programlar ve “gönüllülük merkezleri” kurulmalıdır.

Görüşmeler, STÖ'lerin devletle olan ilişkilerinde bürokratik yükler ve yasal denetim baskısının ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, Türkiye'de sivil toplum tarihsel olarak devlet merkezli gelişim sürecinin bir uzantısıdır. Merkeziyetçi devlet yapısı ve bürokratik vesayet ile sınırlı bir alan içinde sivil toplum örgütleri genellikle devletin meşruiyet sınırları içinde hareket etmiş ve eleştirel veya muhalif örgütlenmeler, tarihsel olarak devlet tarafından şüpheyile karşılanmıştır. Bu durum, sivil toplumun “katılımcı demokrasi”yi güçlendiren bir araç olmaktan ziyade, çoğu zaman devlet politikalarını destekleyen veya tamamlayan bir konumda kalmasına yol açmıştır (Kalaycıoğlu, 2005).

Iğdır örneğinde bu durum, STÖ'lerin devletle “iyi ilişkiler” kurma zorunluluğu hissetmeleriyle somutlaşmaktadır. Gramsci'nin (2014) hegemonya kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu durum sivil toplumun egemen ideolojinin yeniden üretildiği bir alan hâline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla, sivil toplumun demokratik bir denge unsuru olabilmesi için devletle olan ilişkilerin denetim temelli değil, eşitlikçi ve iş birliğine dayalı biçimde yeniden tanımlanması gerekmektedir.

STÖ yöneticilerinin büyük bir kısmı, toplumun derneklere karşı mesafeli ve zaman zaman güvensiz bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Bu algı, geçmişte yaşanan kötü uygulamalar, şeffaflık eksikliği ve yetersiz iletişim stratejileriyle ilişkilidir. Edwards'ın (2009) vurguladığı gibi, sivil toplumun sürdürülebilirliği yalnızca kurumsal kapasiteyle değil, toplumsal güvenin inşasıyla mümkündür.

Bu bağlamda, STÖ'lerin düzenli faaliyet raporları yayımlamaları, yerel basın ve sosyal medya aracılığıyla görünürlüklerini artırmaları ve hesap verebilirliği ön plana çıkarmaları, toplumsal meşruiyetin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Son olarak, Marx (2016, 2005) ve Gramsci'nin (2014) kavramsal çerçevesi bağlamında değerlendirildiğinde, Iğdır'daki STÖ'lerin büyük ölçüde toplumsal eşitsizliklerin sonuçlarını hafifletmeye yönelik “tampon kurumlar” şeklinde işlediği, ancak karşı-hegemonik bir potansiyeli açığa çıkarabilmesi için hak temelli bir perspektife yönelmesi gerektiği görülmektedir. Yerel bağlamın özgün bileşenleri—sınır kenti olma, çokkültürlülük, ekonomik kırılganlık ve siyasal rekabet—STÖ'lerin hem kapasitesini hem de hareket alanını belirleyen kritik faktörlerdir. Bu bağlamda çalışma, literatürde büyük şehir odaklı hâkim anlatıyı genişleterek, küçük ölçekli ve çokkültürlü bir ilde sivil toplumun pratik ve sınırlılıklarını mikro düzeyde görünür kılmaktadır. Iğdır'daki STÖ'lerin dönüşümcü bir rol üstlenebilmeleri, faaliyetlerini “yardım temelli” değil “hak temelli” bir perspektifle yeniden tanımlamalarıyla

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

mümkündür. Bu dönüşüm, sivil toplumun gerçek anlamda özgürleştirici bir toplumsal güç hâline gelmesini sağlayabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, Iğdır ilinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin (STÖ) yapısını, işleyiş biçimlerini, karşılaştıkları temel sorunları ve yerel toplumsal dinamiklerle olan ilişkilerini incelemiştir. Nitel araştırma deseniyle yürütülen bu çalışma kapsamında, 12 STÖ yöneticisiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, Türkiye’deki sivil toplumun genel yapısal sorunlarının Iğdır özelinde benzer biçimlerde tezahür ettiğini göstermiştir. Bulgular, sivil toplumun yerel ölçekte güçlü bir insani motivasyona ve dayanışma potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu potansiyelin ekonomik, kurumsal, kültürel ve siyasal engeller nedeniyle tam anlamıyla hayata geçirilemediğini ortaya koymaktadır.

Çalışma, sivil toplum örgütlerinin yerel ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıktığını ancak bu örgütlerin uzun vadeli planlama ve sürdürülebilirlik açısından oldukça sınırlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, genel Türkiye literatüründe de vurgulanan “kurumsallaşma eksikliği” söylemini yerel ölçekte doğrular niteliktedir. Iğdır örneğinde örgütlerin çoğu, dar ekonomik imkânlar, bireysel fedakârlığa dayalı faaliyetler ve proje bağımlılığı nedeniyle operasyonel açıdan kırılgan bir yapı sergilemektedir. Bu kırılganlık, toplumsal güvenin düşük olduğu, gönüllülük kültürünün zayıf kaldığı ve ekonomik kaynakların sınırlı olduğu yerel bağlamda daha görünür hale gelmektedir.

Araştırmanın en güçlü sonuçlarından biri, STÖ’lerin mali kaynak eksikliğinin yapısal bir sorun olarak tüm örgütlerde ortaklaşmasıdır. Bu durum yalnızca finansal kapasiteyi değil, örgütlerin vizyon geliştirme, profesyonelleşme, gönüllü çekme ve toplumsal görünürlük kazanma süreçlerini de sınırlandırmaktadır. Kaynak eksikliği, örgütlerin devlet desteklerine veya bireysel bağışlara aşırı bağımlı hale gelmesine neden olmakta; bu bağımlılık STÖ’lerin özerk karar alma yetisini zayıflatmaktadır.

Çalışmanın diğer önemli sonucu, gönüllülük eksikliğinin hem kültürel hem de ekonomik faktörlerden beslendiğidir. Iğdır özelinde düşük gelir düzeyi, yoğun çalışma temposu, toplumsal farkındalık eksikliği ve STÖ’lere yönelik güvensizlik, gönüllü katılımının sürekliliğini engellemektedir. Bu bulgu, sosyal sermaye literatüründe sıkça değinilen güven, katılım ve iş birliği eksikliklerinin küçük şehirlerde daha keskin biçimde yaşandığını

göstermektedir.

Devlet-STÖ ilişkilerine dair sonuçlar, Türkiye’de sivil toplumun uzun yıllara dayanan devlet merkezli gelişim modelinin Iğdır’da da sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bürokratik yükler, idari denetimler ve siyasal baskılar, STÖ’lerin faaliyet alanlarını daraltmakta; örgütler çoğu zaman devletle uyumlu kalma gerekliliği hissederek eleştirel kapasitesini sınırlamaktadır. Bu sonuç hem siyaset bilimi hem de sivil toplum literatüründe vurgulanan hegemonik ilişki biçimlerinin yerelde nasıl yeniden üretildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Öte yandan çalışma, Iğdır’ın çokkültürlü yapısının bir yandan toplumsal çeşitlilik ve potansiyel zenginlik sunduğunu; diğer yandan kimlik temelli ayrışmalar, önyargılar ve toplumsal kutuplaşmaların bazı STÖ’lerin meşruiyetini ve faaliyet kapasitesini zorlayabildiğini ortaya koymaktadır. Bu, yerel bağlamın sivil toplum örgütlerini yalnızca ekonomik değil aynı zamanda kültürel ve siyasal açılardan da şekillendirdiğini göstermektedir.

Bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, Iğdır’daki STÖ’lerin toplumsal dönüşüm potansiyelinin sınırlı olmakla birlikte tamamen kaybolmuş olmadığı görülmektedir. Hak temelli yaklaşımların benimsenmesi, örgütler arası ağların geliştirilmesi, gençlerin katılımını güçlendirecek stratejiler geliştirilmesi ve devletle ilişkilerin iş birliğine dayalı bir modele evrilmesi, bu potansiyelin açığa çıkmasını sağlayabilir. Yerel bağlam, her ne kadar çeşitli zorluklar barındırsa da aynı zamanda karşı-hegemonik örgütlenme, toplumsal dayanışma ve demokratik katılım için yeni imkânların da bulunduğu dinamik bir zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma Iğdır’daki STÖ’lerin yalnızca mevcut durumunu betimlememekte; aynı zamanda Türkiye’deki sivil toplum tartışmalarına yerel bir derinlik ve ampirik bir katkı sunmaktadır. Çalışma, küçük ölçekli illerde sivil toplumun hangi koşullarda güçlenebileceğine dair önemli ipuçları vermekte; ekonomik, kültürel ve siyasal faktörlerin birlikte ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sivil toplumun demokratikleşme, sosyal adalet ve toplumsal eşitlik süreçlerinde etkili bir aktör haline gelebilmesi için, yerel düzeyde kurumsal kapasiteyi güçlendiren, güveni artıran ve katılımı teşvik eden kapsamlı stratejilere ihtiyaç vardır.

Literatür bakımından çalışma, sivil toplumun devlet-piyasa karşısındaki konumu, gönüllülük ve örgütlenme gibi klasik kavramları temel almaktadır. Literatürde ise bu kavramlar hâlâ tanımlama ve sınır koyma açısından tartışmalı durumda: örneğin, Mark E.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Salamon ve Helmut Anheier tarafından geliştirilen sosyal kökenler (social-origins) teorisi, üçüncü sektörün (third sector) devlet-sivil topluma ilişkin farklı ulusal izleklerden doğduğunu vurgular (Salamon ve Anheier, 1997). Aynı zamanda, uluslararası düzeyde yapılan eleştiriler, sivil toplum kavramının yardım ve hizmet odaklı faaliyetler üzerinden “örtük bağımlılık” üretme riski taşıdığını belirtmektedir (Fowler, 2013). Çalışmada, STÖ’lerin yardım-temelli ve kısa vadeli faaliyetlere odaklandığı bulgusu (“sağlık, eğitim, el-sanatları küçük projeler”) bu literatürdeki “kurumsallaşma eksikliği / dönüştürücü kapasite sınırlılığı” temasıyla doğrudan örtüşmektedir. Örneğin Türkiye literatüründe, gönüllülük ve mali kaynak eksikliği gibi “kapasite sorunu” sıklıkla vurgulanır (Ayhan, 2020). Dolayısıyla bulguların bu çerçevede anlam kazanmış olduğu söylenebilir.

Uluslararası literatürde, STÖ’lerin sürdürülebilirliği üzerine yapılan çalışmalar; mali kaynak eksikliği, gönüllülük yapısı, profesyonelleşme düzeyi gibi parametrelerin önemine vurgu yapmaktadır. Örneğin, “NGOs, civil society and democratization: a critical review” başlıklı çalışmada STÖ’lerin demokratik katkı üretmesinin eğilimsel olarak sınırlı olduğu ve bunun arkasında kapasite, kaynak ve devlet-ilişkilerinin olduğunu belirtilmiştir (Mercer, 2002). Türkiye özelinde de benzer bulgular vardır: “CSOs in Turkey: History, theories and issues” adlı kaynakta Türkiye’de STÖ’lerin çok sayıda olmakla birlikte niteliksel derinleşme ve özerklik sorunları yaşadığı tespit edilmiştir (Ayhan, 2020). Çalışmada “mali yetersizlik (12/12)”, “gönüllülük eksikliği (10/12)”, “kurumsallaşma sorunları (6/12)” gibi veriler yer alıyor. Bu veriler literatürde öne çıkan temalarla birebir örtüşmekte ve yerel düzeyde (İğdır gibi küçük ölçekli şehirlerde) bu sorunların daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çalışma bulguları literatürü destekler niteliktedir. Örneğin, yerel STÖ’lerin gelir yaratma kapasitesinin düşük olması ve kişisel fedakârlığa dayalı olması literatürde “bağımlılık paradoksu” olarak ifade edilen durumu yansıtır (Salamon ve Anheier’in çalışmaları çerçevesinde).

Özellikle Türkiye odaklı literatürde, STÖ’lerin devletten bağımsız hareket etme kapasitesi üzerine yoğun tartışmalar vardır. Bülent Yabancı “Turkey’s tamed civil society: Containment and appropriation under a competitive authoritarian regime” çalışmasında, Türkiye’de sivil toplumun sadece nicel olarak büyüdüğünü ancak devletin kontrol ve düzenleme araçları aracılığıyla “içerildiğini” göstermiştir (Yabancı, 2019). Diğer bir kaynak, Türkiye’deki bağımsız kadın örgütlerinin demokratikleştirici rolünü ve devletin bu örgütler üzerinde güç ve kontrol uygulamaya çalıştığı yolları incelemektedir (Doyle, 2017).

Çalışmada, “devletle kurulan ilişkilerin eşit ortaklıktan ziyade bağımlı bir yapıda geliştiği” ve “siyasal etki / güvensizlik” temasının 11/12 STÖ tarafından ifade edildiği bulgusu bu literatürle doğrudan paraleldir. Bu noktada önemli bir katkı: çalışma yerel düzeyde (İğdır) bu ilişki biçimlerini ortaya koyarak literatürde İstanbul, Ankara gibi büyük şehir-örneklerinin ötesinde bir perspektif sunmaktadır. Böylece literatürdeki devlet-STÖ ilişkileri tartışmasını yerel düzeyle genişletmektedir.

Uluslararası literatürde sosyal sermaye (social capital) yaklaşımı (örneğin Robert D. Putnam) sivil toplumun katılım, güven ve iş birliği bağlamında önemli araçlar olduğunu belirtir. Çalışmada da “toplumsal farkındalık / önyargılar” teması (11/12) ile sosyal sermaye eksikliğinin yerel düzeyde varlığına dair bulgular yer almakta; örneğin gönüllülüğün zayıflığı ve STÖ'lere yabancılaşma bu bağlamda literatürde sıkça vurgulanır. Türkiye özelinde gönüllülük oranlarının düşük olması, katılımın sınırlılığı gibi tespitler mevcuttur (Ayhan, 2020). Bu bağlamda, çalışma toplumsal farkındalık eksikliğinin STÖ'lerin etkinliğini nasıl sınırlandırdığına dair nitel veri açısından bir katkı sunmaktadır. Literatürde genellikle büyük şehirler veya genel ülke düzeyi veriler üzerinden giderken, bu çalışma yerel düzeyde gönüllülük ve algı sorunlarını derinlemesine sergilemektedir.

Literatürde sivil toplum araştırmaları çoğunlukla büyük şehirler, ulusal düzey veya Batı bağlamı üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, küçük ölçekli iller ve çokkültürlü sınır şehirleri (örneğin İğdır) üzerine nitel bilgiler daha sınırlıdır. Çalışma bu boşluğu doldurmak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, yerel fiziki/altyapısal sorunlar (5/12) gibi temalar literatürde görece daha az vurgulanmıştır; bu da çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu özgünlük, yerel düzeyde sivil toplumun “altyapı + gönüllülük + kaynak” üçlüsünün nasıl birlikte işlediğini göstermesi açısından literatüre yeni bir boyut katmaktadır.

Son yıllarda literatürde, sivil toplumun sadece hizmet sunan bir aktör olmaktan çıkarak hak temelli, savunuculuk odaklı dönüşme potansiyeline dikkat çekilmektedir. Örneğin, Gramsci'nin hegemonya bakış açısı çerçevesinde sivil toplumun toplumsal dönüşümde oynayabileceği rol vurgulanmaktadır. Çalışma da benzer bir dönüşüm çağrısı yaparak “yardım odaklı değil, hak temelli” bir yaklaşımı öneriyor. Bu bağlamda literatürdeki çağrıya paralel bir duruş sergileniyor. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta: literatürde dönüşümcü potansiyel üzerine yapılmış nitel çalışmalarda sıklıkla devlet-toplum arasındaki güç dengesi, kaynak bağımlılığı ve kapasite sorunları dönüşüm sürecini sınırlandıran faktörler olarak ele alınmıştır.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

Çalışmanın aşağıdaki literatürde tanımlanmış boşluklara doğrudan yanıt getirdiği düşünülmektedir:

- Yerel düzeyde (küçük şehir/il) STÖ'lerin deneyimlerine dair nitel verilerin sınırlılığı.
- Fiziksel altyapı, gönüllülük kültürü ve yerel algılar gibi “yerel bağlam” değişkenlerinin derinlemesine incelenmesi.
- Devlet-STÖ ilişkilerinin yerel düzeyde nasıl kurulduğuna dair mikro düzeyde bulgular.

Bu yönleriyle çalışma literatüre hem içerik hem yerel bağlam açısından katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Iğdır'daki sivil toplum örgütleri güçlü bir vicdani motivasyona sahip olmakla birlikte, mali yetersizlik, gönüllülük eksikliği, bürokratik engeller ve siyasal baskılar nedeniyle toplumsal dönüşüm yaratma kapasitesini sınırlı biçimde kullanabilmektedir.

Sivil toplumun demokratikleşme ve sosyal adalet süreçlerinde daha etkin bir rol oynayabilmesi için şu öneriler geliştirilebilir:

• **Mali Özerklik:** Yerel fon mekanizmaları ve hibe sistemleri güçlendirilmelidir: Iğdır Belediyesi veya İl Özel İdaresi tarafından STÖ'lere yönelik “Iğdır Mikro Hibe Programı” oluşturulması; yerel işletmelerle sosyal sorumluluk ortaklıkları kurulması, ticaret odası ile ortak bir “yerel destek havuzu” geliştirilmesi.

• **Katılım ve Gönüllülük:** Üniversitelerle iş birliği yapılarak gençlerin STÖ'lere katılımı teşvik edilmelidir: Iğdır Üniversitesi-STÖ ortak gönüllülük ofisi kurulması; gönüllü öğrencilere sertifika ve saha deneyimi sağlanması.

• **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik:** STÖ'ler, faaliyetlerini düzenli olarak kamuoyuyla paylaşmalıdır: STÖ'lerin kendi web sayfaları ya da Iğdır'daki ortak bir platform üzerinden yıllık faaliyet raporu yayımlaması; yerel medya (yerel gazeteler, radyo, TV vb.) ile STÖ tanıtım haftası düzenlenmesi.

• **Devlet-STÖ İş Birliği:** Denetim yerine eşitlikçi ortaklık temelli ilişkiler kurulmalıdır: Iğdır Belediyesi ve valilik koordinasyonu ile “Belediye-STÖ Eşgüdüm Kurulu” oluşturulması; ortak projeler için yıllık faaliyet takvimi hazırlanması; STÖ'lere mekânsal ve lojistik destek sağlanması.

• **Eleştirel Farkındalık:** STÖ'ler, toplumsal sorunların kökenine odaklanan hak temelli bir yaklaşımı benimsemelidir: Iğdır'da hak temelli atölyeler, seminerler ve toplumsal

farkındalık kampanyaları düzenlenmesi; kadın, çocuk, çevre gibi alanlarda savunuculuk kampanyaları yürütülmesi; üniversite akademisyenleriyle ortak hak temelli eğitim modülleri geliştirilmesi.

•**STÖ Ağ Platformu:** Iğdır'daki STÖ'lerin birbirini tanıdığı, kaynak/paylaşım yaptıkları düzenli koordinasyon platformu (aylık/dönemsel): Iğdır Sivil Toplum Ağı adıyla ayda bir veya üç ayda bir düzenli toplantılar yapılması; yılda bir kez "Iğdır STÖ Forumu" düzenlenmesi; STÖ'ler arası proje ortaklıklarını kolaylaştıracak dijital bir "yerel iş birliği portalı" kurulması.

Bu doğrultuda, Iğdır'daki sivil toplumun güçlendirilmesi yalnızca yerel kalkınmanın değil, aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin derinleşmesinin de ön koşuludur. Gerçek anlamda özgür ve dönüştürücü bir sivil toplum, yalnızca mevcut düzenin eksikliklerini gidermeyi değil, aynı zamanda adalet ve eşitlik temelli yeni bir toplumsal düzenin inşasını hedeflemelidir. Iğdır'daki STÖ'lerin gerçek anlamda toplumsal dönüşüm yaratabilmesi için, faaliyetlerini "yardım" odaklı değil, "hak temelli" bir çerçevede yeniden tanımlamaları gerekmektedir. Toplumsal bilinç, örgütlü dayanışma ve eleştirel refleksiyon, bu dönüşümün temel dinamikleridir.

Son söz olarak çalışmanın bulguları, girişte cevabını aradığımız sorulara ilişkin olarak Iğdır'daki STÖ'lerin yapısal özelliklerini, kaynak kullanım biçimlerini, karşılaştıkları engelleri ve gönüllülük–motivasyon dinamiklerini bütüncül bir çerçevede ortaya koymaktadır. Bu sorular ve verilere dayalı yanıtlar aşağıdaki biçimde özetlenmiştir:

1. STÖ'lerin faaliyet kapasitesini belirleyen faktörler nelerdir?

Iğdır'daki STÖ'lerin faaliyet kapasitesi büyük ölçüde mali olanakların darlığı, kurumsallaşma eksikliği, gönüllü sayısının azlığı, bürokratik yükler ve siyasal baskı ortamı tarafından belirlenmektedir. Bu faktörler örgütlerin uzun vadeli program geliştirme kapasitesini ciddi biçimde sınırlamaktadır.

2. STÖ'lerin kaynakları ve kaynak kullanım biçimleri nasıl tanımlanabilir?

STÖ'lerin kaynakları çoğunlukla kişisel bağışlar, kısıtlı yerel destekler ve dış projelere bağımlı fonlardan oluşmaktadır. Kaynak kullanımı ise genellikle günlük ihtiyaçları karşılamaya ve küçük ölçekli faaliyetleri sürdürmeye yönelik olup, stratejik ve sürdürülebilir bir mali planlamadan yoksundur.

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

3. STÖ'lerin karşılaştığı temel yapısal sorunlar nelerdir?

Araştırmada öne çıkan yapısal sorunlar; mali yetersizlik, gönüllülük eksikliği, toplumsal güvensizlik, bürokratik engeller, siyasal etki, fiziksel altyapı yetersizliği ve örgüt içi koordinasyon sorunlarıdır. Bu sorunlar STÖ'lerin özerkliğini ve etkinliğini doğrudan zayıflatmaktadır.

4. Gönüllülük ve motivasyon dinamikleri STÖ'lerde nasıl şekillenmektedir?

Gönüllülük, ekonomik koşullar, zaman baskısı ve toplumsal farkındalık eksikliği nedeniyle süreksiz ve zayıf bir görünüm sergilemektedir. Buna karşın STÖ çalışan ve yöneticilerinin motivasyonu çoğunlukla vicdani sorumluluk, topluma katkı isteği ve dayanışma duygusu gibi değer temelli gerekçelere dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayhan, E. (2020). *Civil society organizations (CSOs) in Turkey: History, theories and issues*. İKSAD Yayınları.
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chandhoke, N. (2007). Civil society. *Development in Practice*, 17(4-5), 607-614. <https://doi.org/10.1080/09614520701469658>
- Cohen, J. L., ve Arato, A. (1992). *Civil society and political theory*. MIT Press.
- Creswell, J. W., ve Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Sage.
- Diamond, L. (1999). *Developing democracy: Toward consolidation*. Johns Hopkins University Press.
- Doyle, J. L. (2017). State control of civil society organizations: The case of Turkey. *Democratization*, 24(2), 244-264. <https://doi.org/10.1080/13510347.2016.1159555>
- Edwards, M. (2009). *Civil society*. Polity Press.
- Fowler, A. (2013). Civil society and the role of non-governmental organizations in development. In D. Levi-Faur (Ed.), *The Oxford handbook of governance* (pp. 301-319). Oxford University Press.
- Gellner, E. (1994). *Conditions of liberty: Civil society and its rivals*. Penguin. <https://www.jstor.org/stable/2580639?seq=3>
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane defterleri*. (Adnan Cemgil, Çev.). Belge Yayınları.
- Harvey, D. (2005). *Neoliberalizmin kısa tarihi*. (Aylin Onacak, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Hegel, G. W. F. (1821). *Philosophy of right*. Oxford University Press.
- Kalaycıoğlu, E. (2005). *Turkish dynamics: Bridge across troubled lands*. Palgrave Macmillan. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/53745/1/35.pdf.pdf>
- Kayalı, N. (2023). Negotiating state-civil society relations in Turkey: The case of refugee-supporting organizations. *Voluntas*, 34, 1209-220. <https://doi.org/10.1007/s11266-022-00545-9>
- Keane, J. (1998). *Civil society: Old images, new visions*. Stanford University Press.
- Keyman, E. F., ve İçduygu, A. (2005). *Citizenship in a global world: European questions and Turkish experiences*. Routledge.
- Kıvrak, E. (2025). Türkiye’de yeni toplumsal hareketlerin yükselişi: Neoliberal dönüşüm ve alternatif siyasal katılım. *İmgelem*, 16, 409-440. <https://doi.org/10.53791/imgelem.1637259>
- Marx, K. (2005). *Ekonomi politiğin eleştirisine katkı* (S. Belli, Çev.). Sol Yayınları.
- Marx, K. (2016). *1844 el yazmaları* (M. Belge, Çev.). Birikim Yayınları.
- Mercer, C. (2002). NGOs, civil society and democratization: A critical review of the literature. *Progress in Development Studies*, 2(1), 5-22. <https://doi.org/10.1191/1464993402ps027ra>

Sivil Toplumun Sınırları: Sivil Toplum Örgütlerinin İşlevleri ve Sorunları Üzerine Nitel Bir İnceleme

- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Namdar, A., Buz, S., ve Afyonoğlu, M. F. (2021). Sivil toplum ve sivil toplum örgütleri: Türkiye’de ve dünyada gelişimi. *Sivil toplum örgütleri ve sosyal hizmet*. Nobel Yayınları.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Salamon, L. M. (1994). The rise of the nonprofit sector. *Foreign Affairs*, 73(4), 109-122. <https://doi.org/10.2307/20046747>
- Salamon, L. M., ve Anheier, H. K. (1997). *Defining the nonprofit sector: A cross-national analysis*. Manchester University Press.
- Shehi, R. (2022). Democracy, crisis and destabilization. *İmgelem*, 6(11), 393-412. <https://doi.org/10.53791/imgelem.1173801>
- TÜSEV. (2021). *TÜSEV 2021 yılı faaliyet raporu*. <https://tusev.org.tr/wp-content/uploads/2024/01/FR2021Web.pdf>
- United Nations. (2003). *Handbook on non-profit institutions in the system of national accounts*. United Nations. https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf
- Yabancı, B. (2019). Turkey’s tamed civil society: Containment and appropriation under a competitive authoritarian regime. *Journal of Civil Society*, 15(4), 285-306. <https://doi.org/10.1080/17448689.2019.1668627>
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Sage.

Makale Bilgileri/Article Information

<i>Etik Beyan:</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	<i>Ethical Statement:</i>	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Yazar Katkı Beyanı:</i>	Çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.	<i>Author Contribution Declaration:</i>	The entire study was created by the author.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Yapay Zekâ Kullanımı:</i>	Bu çalışmada herhangi bir yapay zekâ tabanlı araç veya uygulama kullanılmamıştır.	<i>Use of Artificial Intelligence:</i>	This study did not utilize any artificial intelligence-based tools or applications.
<i>İntihal:</i>	Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. – İntihal.Net	<i>Plagiarism:</i>	This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. – İntihal.Net